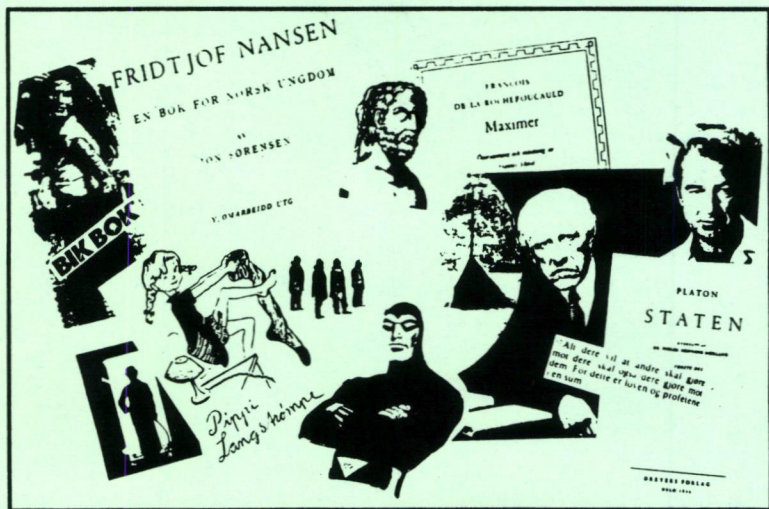

HELTER, FORBILDER OG LEVEREGLER

Fra svarene på NEG's spørreliste nr. 165

Anne Moestue

neg

Julehilsen 1993

Omslag: Eli Irene Johnsen
Trykket ved Universitetet i Oslo
ISBN 82-91161-08-9

Året som er gått

Vår tradisjonelle julehilsen blir som vanlig sendt til medarbeidere, venner og beslektete institusjoner. Det lille skriftet er en takk for det år som er gått – og en forhåpning om fortsatt samarbeid, ikke minst med alle medarbeiderne våre. Uten dere ble det ikke mye å arkivere! Et konkret eksempel på innsatsen fra våre flittige skribenter er dette heftet, som refererer litt av det som vi fikk inn på en av spørrelistene våre.

Vi har nå holdt til på universitetsområdet på Blindern i drøyt et år og trives godt. Kontakten med studenter har økt vesentlig; det er vel snart opp mot ti som i større eller mindre grad bruker stoffet vårt – eller kall det heller *deres* stoff, kjære medarbeidere! Også et par av lærerne i etnologi og folkloristikk har brukt arkivmateriale i det siste.

Utgivelsen av lister har hatt normalt omfang. De er som følger (antall svar pr. 10.12. i parentes):

okt. 1992	162	Religiøs erfaring	(65)

mars 1993	163	Fôrproduksjon	(64)
mars 1993	164	Leggestunden	(91)
juni 1993	165	Leveregler og forbilder	(66)
sep. 1993	160B	Tingene og vi (kortversjon)	(5)
okt. 1993	166	Handel – nødvendighet og forlystelse	(53)

En liste S25, The norwegianness, utgitt i des. 1992, retter seg mot folk fra Baltikum som har besøkt landet vårt, og omhandler norsk nasjonal identitet. Den har gitt ca. 20 svar, som nå er til oversettelse ved den forsker som har forfattet listen.

Også liste 166 trenger en kommentar. Den ble nemlig sendt ikke bare til ordinære medarbeidere, men også til 700 personer i Oslo, Bergen, Trondheim, Drammen, Kristiansand, Stavanger og Tromsø. Navnene plukket vi helt tilfeldig fra telefonkatalogen. Av disse har hittil 11 svart, og det er på sin plass å spesielt takke dem for innsatsen.

Også i år har vi laget et "stedportrett". Denne gangen valgte vi Frogner bydel i Oslo og allierte oss med Oslo Bymuseum, som deltok med tre personer, en av dem fotograf. Dokumentasjonen ble laget gjennom fotografering av offentlig miljø en viss dag samt noen intervjuer med nøkkelpersoner og med de av medarbeiderne som bor i strøket.

Med vennlig hilsen

Göran Rosander
daglig leder

HELTER, FORBILDER OG LEVEREGLER

Fra svarene på NEG's spørreliste nr. 165

Anne Moestue

Sommeren 1993 sendte vi ut en spørreliste som vi kalte "Leveregler og forbilder". I forordet til den listen skrev vi blant annet: "Det vi prøver å nå er hvorfor visse sider av personligheten ser ut som de gjør. Hva er det som styrer? Hva for åndelig bagasje har du med på reisen gjennom livet?"

At slike spørsmål ikke er helt enkle å svare på er vel noe dere alle oppdaget da dere satte dere ned for å skrive svar på denne spørrelisten. Vi her i NEG var egentlig litt usikre; – ba vi om for mye fra våre medarbeidere, ville dere oppfatte spørrelisten som for personlig, for nærgående?

Etter som svarene kom inn steg vår takknemlighet og vår beundring. Vi har fått svar som har stemt oss til ettertanke, og gitt oss mange varme stunder under lesningen.

Det er ikke alltid like lett å sette ord på så personlige ting som våre ungdomsdrømmer, våre planer, prioriteringer og valg opp gjennom livet. Vi er takknemlige for at så mange av dere har forståelse for at slike rent personlige forhold berører viktige sider ved såvel kultur som samfunn. Fra mange kilder har vi kunnskaper og informasjon om de ytre rammer og livsvilkår som ble budt dem som vokste opp i 1. halvdel av det 20. århundre. Vi kjenner historien og de politiske forhold. Vi har kunnskap om oppgangs- og nedgangstider, og om fremvekst av det moderne "velferds-Norge".

Det dere gir av ny kunnskap er innsikten i hvordan de ytre forhold, de gitte rammer satte grenser eller åpnet muligheter for den enkelte norske mann og kvinne. Hva var menneskenes idealer? Hva var den enkeltes *drøm*, og hva hadde virkelighetens verden å by på? Hvor har vi vårt etiske og moralske ankerfeste? Hvem inspirerte og viste vei? Hvilke verdier strakte du deg etter i ungdomen – og hvilke lærte livet deg at var de *bærende*?

Vi i NEG fant det ikke vanskelig å velge emne for vår julehilsen 1993. Samtidig med at vi sender alle våre medarbeidere vår varmeste takk for samarbeidet i året som gikk gir vi dere i "julegave" et lite utvalg av den livserfaring, de kloke ord og de mange modne tanker som spørreliste 165 bragte inn til oss. Vi skulle gjerne presentert adskillig mer enn dette lille heftet rummer.

"Helter" og forbilder

I spørrelisten vår skrev vi følgende som en ingress til avsnittet om helter:

Gjennom livet har de fleste av oss truffet på en rekke virkelige eller litterære personligheter som vi har beundret: noen kortvarig og intenst, andre lenge og dypt.

En helt er en som har utført en bedrift – en "helteåd" – som det står glans av. Men man kan også bruke ordet om forgrunnsfigurer i politikk, i humanitære sammenhenger, og om litterære figurer. Vi snakker også fra tid til annen om "hverdagshelter", folk som yter store ting i det stille.

Når vi nedenfor stiller spørsmål om dine "helter" i barndom, ungdom og voksen alder, legger vi denne vide betydning i ordet "helt".

Heltene vekker ikke bare vår beundring; de kan ofte bli retningsgivende for våre handlinger, – bli våre forbilder.

Tankene våre da vi laget spørrelisten var at de "helter" og/eller forbilder vi har i vår barndom og ungdom, de vi beundrer og ser opp til i viktige år i vår utvikling – de setter spor. Adferd, prestasjoner og karaktertrekk ved ungdommens helter – kan vi finne dette igjen i den voksnes livserfaring, i hans eller hennes "brev til seg selv, 15 år"?

Skulle man i noen få ord peke på hvilke kvaliteter som kjennetegner ungdommens helter og forbilder kan det kanskje være viljestyrke, pågangsmot, utholdenhet og medmenneskelighet.

Når det gjelder meg, som er oppvokst i et barskt klima høyt over havet, så er det naturlig å nevne navn som Nansen og Amundsen. Det var akkurat i den tiden jeg var smågutt Amundsen utførte sine bragder som polfarer, og jeg minnes at om jeg ikke forstod meg så mye på slikt, så beundret jeg disse bragdene veldig. Etter at jeg ble voksen – ja, nå i den senere tid – hvor de forsøker å etterligne Nansen og Amundsen med å utføre lignende bragder, blir det på en langt annen måte. Disse "moderne" helter blir "overvåket" med alle slags hjelpemidler, og støter det noe til, så kommer hjelpemannskaper til unnsetning øyeblikkelig. Jeg kan godt si at jeg fikk det i meg at en aldri skal gi seg, og har hatt – og har frem-

deles – det som leveregel. Jeg var 8–10 år på denne tiden. Ja, jeg vil si de har betydd noe, for – som jeg har nevnt – så får en det i seg at det nytter å være tålmodig og ikke gi opp om problemene virker uoverkommelige.

(NEG 30836, mann f. 1916)

Som naturlig er var Fridtjof Nansen et forbilde for mange unge menn. Men også kvinner nevner ham som en som stod som et lysende eksempel. Karakteristisk nok er det da ofte hans humanitære arbeid som først og fremst nevnes.

Viljestyrke og pågangsmot utviste han tydelig i sine dramatiske ekspedisjoner. Hans medmenneskelighet kom også klart fram da han fikk oppgaven til å ta seg av krigsfanger og flyktninger. Han hadde gleden over personlig å få erfare at mennesker eier utrolige ressurser inne i seg. Og at det nytter å sette seg høye mål tiltross for folkemotstand. Dette var noen tanker omkring menneskvennen, nobelprisvinneren og oppdageren Fridtjof Nansen.

(NEG 30790, kvinne f. 1922)

Av de underfundige svar vi har fått er det fristende å ta med det følgende. Det var ikke *bare* enkelt å holde seg med forbilder i ung alder!

Frå den tid eg var i folkeskulen var truleg Fridtjof Nansen helten millom heltane. Ferdi over Grønland på ski. Alt eg den gangen fann om Nansen og Grønland var godt stoff. Det var ikkje berre dei enorme avstandene men og lite med mat og drikka som laga vanskar for Nansen.

Ein dag i 10–12 års alderen sa eg til eldste syster mi som den gangen stod for husholdet heime, at no ville eg som Nansen eta berre to ganger for dagen. Ho tok slike griller frå ein gutunge alvorleg og likte lite mi avgjerd om svultestrek.

Etter "modens overveielse" sa eg frå at heretter vil eg dagleg berre eta biskan (frukost) og til kvelds. Middagen til meg måtte dei berre skriva av. Den dagen hadde me sauehovud, røykte, til middag. Det var strategisk riktigt, sedd frå husholdaren sin synstad.

Då sauehovudi kom på middagsbordet bleikna helten Fridtjof Nansen og dei dyre lovnadene mine. Eg åt minst så mykje som dei andre, av dei dyrebare saudahovudi.

(NEG 30797, mann f. 1902)

En kvinne som er nevnt i mange svar er Annie Skau.

Hvis jeg derfor skulle utpeke det menneske som har gjort aller størst inntrykk på meg her i livet, så må det bli vår egen, norske søster Annie Skau. Den som så TV-programmet om henne for

noen år siden uten å felle en tåre, den kan jeg ikke forstå. At det finnes slike uegoistiske, selvoppofrende mennesker på vår ellers så urolige jord, det er et godt tegn på at det trass i alt går an å leve her allikevel.

(NEG 30832, mann f. 1915)

Hun som ble kjent i hele Norges land etter fjernsynsendingen i jula for 2–3 år siden, Annie Skau, sier om seg sjøl at hennes kurs for livet ble lagt da hun var 8 år, hun var for ung til å forstå det fullt ut den gang. I ganske ung alder spurte hun hva er meningen med livet, men fikk ikke svar. Som tyveåring begynte hun imidlertid sin yrkesutdanning som sjukepleier. Jeg var viss på at det var Guds vilje med livet mitt. Guds stemme og Guds vilje hørte hun og fulgte hvor hun enn befant seg enten det nå var i Norge, England eller Kina. Hun kjempet både i med- og motgang, og lærte tidlig å se at det er det samme hvor håpløs situasjonen er – gi aldri opp. Men uten direkte hjelp fra Gud maktet hun intet. Det var Annie Skau sikker på.

Etter å ha arbeidet som sjukepleier i Kina kom Annie Skau i -53 til flyktingeleiren i Rumies Mills i Hong Kong. Leiren lå utsatt til for vær og vind og i -54 tok tyfonen Ida sykebrakkka. Da de skulle til å bygge på ny sa Annie Skau. Vi har ingen penger, bare kallet! Penger strømmet imidlertid til fra mange kanter og i -55 ble det nye sykeanlegget Håpets Havn åpnet. Jeg hadde gleden av å besøke stedet i 1982 (Annie Skau var da på ferie). Når betjeningen og pasienter hørte at vi kom fra Norge ropte de i kor. Kjenner du Annie. Jeg var glad jeg kunne si at jeg hadde hilst på henne. Vi merket oss at hver sjukeavd. hadde sitt navn som Kjærlighet, Fred, Glede, Tålmodighet, Vennlighet, Håp, Mot o.fl. For Annie Skau var dette ikke bare navn, men åndelige rettleiinger. Et menneske som lever slik helt og fullt etter Guds vilje og som tror på bønnens makt er en helt det står respekt av.

(NEG 30790, kvinne, f. 1922)

Etter eg hadde sett filmen om Florence Nightingale vart ho det menneske eg har beundra mest. Eg tenkte ei tid på prøve å bli sjukepleierske, men eg såg at ein trong ikkje drive hennar arbeid for å ha hennar tenkjemåte. Eg fekk bruk for det gjennom heile livet. Samen med bestemor og mor og far var det nok Florence som sette preg på livet mitt.

(NEG 30791, kvinne f. 1913)

I svært mange av svarene vi har fått er kristendommen nevnt som den dypeste etiske forankring. Det er derfor naturlig at flere har nevnt prest-ter som forbilder og veivisere gjennom livet.

Men den som har vært redskap til å overbevise meg om at jeg virkelig trenger frelse og tilgivelse er professor Hallesby. Ved sin for-

kynnelse og sine skrifter har han vist at såkalte tvil og innvendinger mot den kristne lære i virkeligheten bare er utflukter for å slippe unna et ærlig oppgjør med Gud. Med årene har overbevisningen om behovet for tilgivelse bare forsterket seg, særlig ved lesning av Bibelen.

(NEG 30788, mann f. 1905)

Men den som for en er et forbilde, kan for andre bli det motsatte:

I mine eldre dager har jeg funnet fram til idealer som helt overskygger de tidligere. Først nevner jeg Hamarbiskopen Kristian Schjelderup som var et menneske etter mitt hjerte. Hans innsats for Nansen-skolen og hans motstand mot Ole Hallesby's helveteslære, og ikke minst hans arbeid for kvinnelige prester.

(NEG 30832, mann f. 1915)

Den første kritikk jeg kan huske – og den som preget – var mors refselse over min syndige omgang med modne pikebarn. Jeg var 12 år og var blitt rundkysset av en frodig, erfaren venninne. Dette hadde kommet mor for øre. Du kan bli syk av slikt sa mor, det kan få følger. Hva det var sa hun ikke, men jeg tenkte på bibelhistorien og det sjette bud som jeg ikke visste hva var. Bare at jeg havnet i evig ild i helvetet såfremt jeg forbrøt meg mot dette. Det ble banket inn med frøkens linjal og Hallesbys straffeprekener. Du verden for elendighet og gru.

(NEG 30787, mann, f. 1914)

Det er mange som nevner læreren som barndommens største inspirator. Særlig har mange kvinner nevnt lærerinnen som sitt livs første heltinne, som barndommens lysende forbilde.

Etter at eg tok til på skulen vart lærarinna mi idealet mitt. Når eg vart vaksen ville eg bli lærarinne. Eg held skule heime, med dei 4 unge syskena mine som elever. Eg hadde ikkje nokon sans for stas. Tenkte ikkje på fine kjole, når eg berre var som dei andre. Det var bøkene som var verda mi...

(NEG 30791, kvinne f. 1913)

Jeg så veldig opp til bestyrerinnen på skolen hvor jeg gikk [...] Hun tok seg meget av meg. Jeg var så voldsomt sjenert og snakket "ned i maven" fikk jeg høre. I det store frikvarteret måtte jeg komme på kontoret til henne og sitte med en kork i munnen og lese høyt for henne. Det var et forsøk på å få meg til å snakke mer riktig. Frøken tok meg også ut til å representere skolen på en tur som foreningen NORDEN arrangerte til Danmark. Det bygget opp under selvfølelsen min, og det trengte jeg voldsomt. Frøken satte meg også til å bære skolefanen i 17. mai-toget. Snakk om et menneske som må ha forstått hvor forknytt jeg egentlig var!

Hun ble et forbilde for meg på den måten at hun fikk meg til å tenke over hva andre mennesker tenker og føler, og om det er noe man kan gjøre for å bedre andres situasjon. Dette har nok blitt en ledetråd i mitt liv – en innstilling som har gitt seg større og større utslag.

(NEG 30793, kvinne f. 1921)

I ingressen som er sitert ovenfor nevnte vi også helter fra litteraturen. Mange har fortalt om ungdommens leseleder, og litterære figurer som har hatt betydning.

Min første helt var sikkert Tarzan! Jeg husker at vi lekte Tarzan både seint og tidlig mens vi var små. Jeg var veldig interessert i historie, så jeg husker at jeg syntes Tordenskjold var en gjæv kar. Hadde også stor sans for Einar Tambarskjelve. Og bøndene ved Kringen! Et av de største øyeblikk i mitt liv var da jeg som elleve-åring sto ved støtta av Pillar-Guri. Min interesse for historie har gjort at jeg senere har fått rede på at det er mye skrøner iblanda i "slaget ved Kringen". Sinclair var jo slett ikke skottenes leder, han var bare kaptein. Hva obersten som var den VIRKELIGE leder het, har jeg glemt. (En blir jo gammel.)

(NEG 30792, mann f. 1926)

Openberre heltar utanom arbeidslivet fanst det visst ikkje i det tronge bygdesamfunnet vårt. Men i bøker og blad fanst dei, og der henta ein dei ut i tur og orden, men helst i forbifarten. Etter kvart vart Olav Duun favorittforfattaren min, og Odin Sætran det store mannsidealet for meg, ja, i den grad at eg gjerne skulle ha kalla alle tre sønene mine med det namnet.

Kona mi fekk forhindra det når det galdt dei to eldste, men laut kapitulera for den tredje. Han går og heiter Odin den dag i dag og har ikkje teke merkande skade av det.

(NEG 30756, mann f. 1914)

Ibsen har ved "Brand" og "Peer Gynt" virkelig ført til selvransakelse og gjort slutt på selvgodhet. Om blodet er aldri så tynt, føler man seg alltid i slekt med Peer Gynt.

Men en stod som en helt for meg, var Jonas Fjeld, en figur skapt av en norsk journalist, Øvre Richter Frich. Enda jeg visste at den var oppdiktet, var det den store legemlige styrke som jeg beundret, kanskje fordi jeg selv er svak. Og han tok parti for den svake. I enkelte tilfeller viste han også en viss forbrytervennlighet (Jacques Delma). Uten at det hadde noen varig virkning, kan jeg si at den gang gav Jonas Fjelds synsmåter meg en viss forståelse for at forbrytelse ikke alltid har sitt utspring i ren og skjær ondskap.

(NEG 30788, mann f. 1905)

Nå må jeg ikke glemme "Robinson Crusoe", det stimulerte selvoppholdelsesdriften. Ja det minnet litt om min salige farmor "Hu Magrete" hun som selv drev på samme måte på den lille garden. Kjøpte bare salt, sukker og kaffe. Alt annet produserte de på garden. Det var før pengeusholdningens tid.

Noe som slår meg er at "helter" bestandig er personer på det åndelige plan, bortsett fra de med fysiske prestasjoner i sporten. De matnyttige, de med jord på fingrene, de er mangelvare. For det finnes vel helter blandt disse og, skulle en tro. Er det så at "bonden" aldri kan bli "helt" eller forbilde, denne sliteren som skaffer føde til alle, også helter.

(NEG 30787, mann f. 1914)

Dette fører oss over til "hverdagsheltene", og til de mange av dere som har fortalt om egne foreldre eller besteforeldre. Skulle vi peke på hvem som først og fremst går igjen som et lysende forbilde i livet, ja så er det faktisk *MOR*. I svarene er det særlig menn som nevner sin mor som et forbilde.

Kan ikkje hugsa at eg har hatt nokon personleg helt som eg klart dyrka. Det måtte i så fall vera vekslande kvardagsheltar, dyktige arbeidsfolk t.d., som var raske, uthaldande, med høgt prestasjonsnivå. Mor mi kjem høgt opp på skalaen: lita, men rask og seig, sjølvhjelpen for det meste, men tok gjerne imot ei hjelpande hand, og gav klart uttrykk for takksemd. Ho vart eit ideal som det framleis står glans av i minnet mitt. Når vi arbeide i breidd på det vesle bruket vårt, tøygde eg meg ofte etter å gjera jobben like raskt og ordentleg som ho, men kom helst til kort. Ho kravde det ikkje heller, berre at ein gjorde det så godt ein vann, og ho forsømde aldri å lata vel, at dette var "gode greier". Ho hadde ein eigen "teft" til å finna ut korleis sjølvkjensla til den eine eller andre best kunne styrkjast. Det galdt først og fremst egne barn, men og andre sine. Ho var "tante Laura" for utruleg mange barn og ungdommar. Dei elska å vera i nærleiken av henne.

(NEG 30756, mann f. 1914)

Min mor hadde stor innflytelse på meg. Hennes eksempel når det gjalt å være hjelpsom og ikke bare tenke på seg selv, har satt spor. I alle fall har det gitt meg overbevisning om at en slik livsinnstilling er riktig, selv om jeg nok ikke i alt har fulgt eksemplet.

(NEG 30788, mann f. 1905)

Som vaksen har eg beundra mor og fars måte å takle livsproblemer på – til dømes sjukdom og død. Roleg og verdig. Døden hørde til livet. Det var ingen "krisepsykiatri". Når eg har møtt vanskar i livet tenkjer eg ofte at mor og far greidde det, eg må greie dette.

(NEG 30818, kvinne f. 1929)

Mor og far var for meg gode støtter, selv om jeg husker lite fra min far, han døde da jeg var helt ung. Dessuten var han ukependler, kontakten ble deretter. Min mor står for meg som ett lys.

(NEG 30809, mann f. 1918)

Det var mor og far jeg lyttet mest til. Det var slikt i min barndom at barn lyttet til sine foreldre, og trodde det var riktig det de sa. De respekterte dem. [...] Å ja, jeg stolte på mine foreldre, visste at de hadde lang livserfaring. At rådene alltid var gode, det er en annen sak. Men at rådene var vel ment, det er sikkert, og at de hjalp meg ut av vanskelige situasjoner ved flere anledninger. Spesielt ved økonomiske disposisjoner var far en god rådgiver, for han var slik opplært at han skulle være forsiktig så han ikke kom i økonomiske vanskeligheter.

(NEG 30836, mann f. 1916)

Levere regler

I det foregående har vi sitert mange eksempler på hvordan hjemmet og foreldre har hatt betydning for mange som forbilde og rettesnor i eget liv og egen utvikling. Når det gjelder avsnittet der vi spør om fast formulerte leve-regler, møter vi flere ganger bestemor som opphavet til den enkeltes livsvisdom. Kanskje er det alderens autoritet – "de gamles visdom" som får størst betydning for oss i livet? Våre forfedres og -mødres livsvisdom er velprøvet, den representerer tradisjon, og er forankret i det beste fra eldre tider.

Når det gjeld fast formulerte visdomsord, har bestemor hatt mest å seia for meg. Ho hadde noko for alle situasjonar mest, og dei dukkar stadig opp. Men ho sa noko ein gong som var av henne sjølv etter lang røynsle. Det dreia seg om folk som hadde gjort eit eller anna gale: "En må gløkke. Åssen skulle det gå i verden hvis en ikke skulle gløkke." Det gjorde meg tankefull, for eg har eit stridt sinn, og det har dukka opp mange gonger som ei helsing frå bestemor.

(NEG 30762, kvinne f. 1918)

Ho Bestemor sa ofte: Det er større å lide urett en å gjæra urett, sanninga viser seg ein gong. Det har eg prøvt å hugse på. Det er so mange vegar so mange hendingar i livet at ein kan ikkje ha noko fast motto. Ein må prøve å gjera det ein meiner er rett den gongen, og prøve sjå alt frå fleire kantar. Eg hugsar Bjørnsons ord: "Hva du evner kast av til det nærmeste krav." Ei einsleg kvinne i ein vanlig heim betyr ikkje so mykje, men um det har vore mange slike, kanskje har det ikkje vore so mange rotlause ungdomar.

(NEG 30791, kvinne f. 1913)

Eldre jeg blir, desto mere tenker jeg på min avdøde far som rådgiver. Ordtak som dette brukte han ofte: "Du kan ikke få både i pose og sekk" og "Hytter du til Moder Jord, så hytter ho berre att." (knytter du i nevene mot naturen, får du en knyttneve tilbake.) Eller: "Brenn aldri det som grønt er." Jeg lærte også om "det evige kretsløp" eller samspillet i naturen, det som idag kalles økologi. Far var enkel og hadde stor respekt for naturen og sjøllært som en Isak Sellanrå.

(NEG 30757, mann f. 1918)

Levereglene dere har sendt oss er ofte meget konkrete, nærmest å betrakte som råd og "trafikkregler" i samværet med andre, eller som veiledning til en selv i vanskelige situasjoner. Andre ganger har levereglene form av generelle holdninger eller allmenn visdom. Vi gir ordet til medarbeiderne:

Det er rart å bli spurt om leveregler. Jeg har jo fått av mor og far en del slike. Det du gjør – gjør helt – ikke stykkeveis og delt. Spar på skillingen og la daleren gå. Ikke lyve (nødløgn bare når folk spør om ting som svaret blir vondt for vedkommende). Be om undskyldning om du sårer noen – bokstavelig eller kroppslig.

(NEG 30816, kvinne f. 1920)

Søk gleden. I vår vonde og vanskelige tid trenger vi gleden. Den kommer ikke av seg selv. Men leter du bevisst, finner du mange, også i livets hverdag.

(NEG 30805, kvinne f. 1910)

Eg har eit sitat som eg av og til vert minna om: "Vær mild mot dei andre på dei små dagane du lever her. Du treng sjølv ein mild dommar på den store dagen."

(NEG 30818, kvinne f. 1929)

Jeg har en leveregel som jeg tror stammer fra Valdres. Den lyder: – Du ska ikkje gje de før du ser tarmaten (tarmene) dine i eit trøg! (trau) Denne leveregelen kommer meg i hu enkelte ganger når det røyner på som værst.

(NEG 30836, mann f. 1916)

Eg har i blant rosa meg av å ha ein praktisk konstruktiv hjerne, og veit ikkje av at det lever nokon sentensar etter meg på det abstrakte plan. Det måtte einast vera at eg stundom har skøytt på eit visdomsord av nokon annen, som t.d. Lessing: "Dersom Gud i si høgre hand heldt den fulle og heile sanninga, og i den venstre berre den evige trongen etter sanning, og han tala til meg og sa: Vel! – då fall eg audmjuk ned framfor den venstre handa hans og sa: Herre, gjev meg av den, for den fulle og heile sanninga tilhører deg åleine!" Innhaldet i dette har eg prøvd å forklara for meg sjølv og andre med uttrykk som eg som human-etikar kan stå inne

for, såleis: Det finst nok ei absolutt sanning, men vi har ikkje evne til å skjønna anna enn ein brøkdel av Sanninga, og litt meir i morgon enn i dag. Vi får berre streva etter å gjera vår brøk litt og litt større. I dette strevet reiser toleransekravet seg, slik Voltaire har sagt det: "Om nokon meiner noko anna enn eg, så vil eg gjera alt eg kan for å overtyda han om at han tar feil, men eg gjev gjerne livet mitt for hans rett til å ha si eiga meining." – Romsemnd har eg lært av mange, men kanskje mest av Duun, t.d. når han seier: "Du må ha hjarte til å eiga mange ting, elles står du der snau ei vakker natt."

(NEG 30756, mann f. 1914)

Min fremste leveregel stammer fra kristendommen. Jesus sa, i følge Bibelen, at du skal elske din neste som deg selv. Den regelen prøver jeg å følge, og tror jeg lykkes bedre med det enn de fleste kristne! Men egentlig stammer denne uttalelsa fra Buddhismen! Jesus var jo også; sannsynligvis, munk i et buddhistkloster i mange år i Tibet eller deromkring. Jfr. Nehrus historie. Den har jeg lest mange ganger, og den har gitt meg et anna syn på mange ting. Vår historie er jo alltid skrevet av seierherrene, mens Nehrus er fra TAPERENS SYNSPUNKT.

(NEG 30792, mann f. 1926)

Ein annan leveregel, som ein lærar på middelskolen prøvde å innprente oss: Er det noe du gruer for, så få det gjort så fort som mulig. Og denne: Forskjellen på det vanskelige og det umulige er at det umulige tar litt lenger tid. Han var major og barsk denne læreren, og eg lika han så godt.

(NEG 30762, kvinne f. 1918)

Hvor ofte jeg tar frem mine leveregler? Ja det er vel helst når livet floker seg til. Da prøver jeg på en måte å stille meg utenfor meg selv, forsøker å se på meg selv som en venn som ber om råd. Og da kan mine leveregler komme til nytte. Jeg sliter ofte med dårlig samvittighet, selv om jeg forsøker å leve etter mine regler. Det er vel helst når følelser og sunn fornuft ikke stemmer overens. Når jeg tenker tilbake så har nok følelsene av og til tatt overhånd der fornuften burde råde. Allikevel angrer jeg mest på det omvendte, at fornuften (eller det jeg *trodde* var sunt folkevett) ikke lot mine følelser komme opp til overflaten. Jeg la altfor ofte et lokk av vett og forstand og "leveregler" over den friske og sprudlende kilde av følelser.

(NEG 30796, kvinne f. 1930)

Endel leveregler skaffer man seg gjerne i livets løp. Og vi prøver å overføre til barna det som vi tror kan være til nytte for dem. Jeg tror de 10 bud er en leveregel som man så vidt mulig skal prøve å efterleve. Meget vondt kan undgås da. Ordtak som ofte gikk igjen i mitt barndomshjem var at man fikk sette tæring efter næring. Og

at man skal smile til verden. Og Bjørnson's vakre ord: "Elsk din neste du kristensjel" er vel noe som for alle har evig aktualitet.

Jo eldre man blir, desto tydeligere ser man hvem og hva som har medvirket til at man er blitt den man er. Kanskje vil noen takke deg og andre kritisere deg. Men at alle mennesker er forskjellige, det er jo nettopp det spennende ved livet.

(NEG 30765, kvinne f. 1913)

Brevet til meg selv - 15 år

I siste del av spørreliste 165 bad vi dere skrive et brev til "meg selv - 15 år gammel". Vi skrev i innledningen til spørsmålet:

Husker du hvilke tanker, planer og idealer du hadde på terskelen til voksenalivet? Er du fornøyd med den veiledning og de råd som du fikk den gang?

Forsøk å forestille deg at du idag, med all din livserfaring, møter igjen deg selv som 15-åring. Hva ville du snakke med denne ungdommen om, hvilke råd og veiledning vil du gi ham eller henne som skal ut i verden?

Et slikt brev til deg selv kan være å betrakte som en form for "oppsummering", en sum av kunnskap som livet har vist viktigheten av - og som man nok gjerne skulle visst mer om da man selv sto på startstreken til voksenalivet med ansvar for seg selv, og for valg av vei videre frem.

Kjære deg

Du er nå kommet til terskelen til de voksnes liv. Det er mangt og meget som kan sies til en ungdom, men det viktigste er kanskje å få sagt at du ikke skal bli noe for min eller de voksnes del, men for din egen del. Du må stole på deg sjøl. Du må være målrettet. Men jeg vil gjerne minne deg om å ta vare på våre etiske kristne verdier. Ta de med som ballast.

Dagens unge må stå på egne ben. De trenger noe å strekke seg etter, utfordringer som engsjerer deg. Det er dine evner og anlegg som skal brukes.

Hva ønsker du egentlig med livet ditt, hva foretrekker du. Hva er verdifullt for deg? Mulighetene er mange. Alle har sine veier å gå. Du har dine, men du må lete å finne dem sjøl, når og hvordan?

Å nå målet du setter deg er ikke nådd, og bør nødvendigvis ikke bli nådd på kortest mulig tid. Vær utholdende og vent på løsninger. Stans ved del-må-

lene, tenk framover. Gjør du et feilsteg så er ikke det jordens undergang. Gå et steg tilbake for så å starte på ny. Har du begått en feil eller hatt et nederlag og kommet gjennom det, evt. ved andres hjelp står du mye sterkere rustet enn før. Husk det.

Som barn og ungdom har du lært verdinormer som tjener som rettesnor i livet. Du vil på din gang møte mange mennesker. Alle har sine verdinormer. Du vil møte mennesker med en annen bakgrunn, en annen kultur enn deg sjøl. Alle disse er verdifulle. Det er også du kjære venn. Lytt til å vær åpen for andres meninger. Du behøver ikke alltid å si dine meninger, men ha dine meningers mot når det kreves. Det sies at en hver har ansvar for sine handlinger. Hvor godt du enn synes å gjøre tingene er det alltid noen som vil kritisere deg. Vær åpen for positiv kritikk.

'Vær sann mot deg sjøl.'

Åksepter dine egne og andres ufullkommenheter og ta gjerne med disse visdomsordene:

'Å Gud gi oss oppriktighet til å kunne godta det som ikke kan forandres, mot til å forandre det som skulle forandres og visdom til å skille disse to tingene fra hverandre.'

Så vil jeg ønske at du har evnen til å spre glede og å hente glede på veien framover mot målet og at du vil finne de voksnes liv spennende og meningsfylt. Lykke til!

(NEG 30790, kvinne f. 1922)

Det er mange av dere som forteller om DRØMMEN – og om sorgen og resignasjonen når forholdene ikke lå an til å oppfylle den.

En mann som er født i 1912, og som mistet sin far da han var 14 år, skriver:

Før far døydde hadde eg fleire ynskjer og planar for famtida. Det var nå min nermast plikt å overtake farsgarden ein gong. Men først etter å ha teke nokon utdanning. Det var bygdas isolerte situasjon kommunikasjonsmessig som vistnok gjorde at eg gjerne skulle kunna vore ingeniørutdanna og planlagt vegar. Det gjorde nok og sitt at eg var veldig glad i å gå på skule. Dernest ynskste eg ein tur til U.S.A. Orsaka til det var nok alt eg hørde fortalt derifrå sidan far og hans 5 brør hadde vore eller var der borte. Ingen av desse ynskja kunne gjennomførast for skuld at far døydde så tidleg.

(NEG 30833, mann f. 1912)

Min drøm var jo å fortsette på skole. Men jeg innså etterhvert at det var umulig av økonomiske grunner. Som jeg misunte de velstående av mine klassekamerater, som fikk gå videre på gymnas. Som jeg har nevnt før fikk jeg ikke snev av yrkesveiledning. Ikke på folkeskolen og ikke på realskolen.

(NEG 30796, kvinne f. 1930)

Manglende veiledning og støtte til utdanning går igjen og igjen i "brevene".

Som 15-åring hadde jeg et intenst ønske om å bli akademiker, begynne på gymnas og senere på et universitetsstudium. Bakom lå vel ønsket om å leve et tilbaketrukket liv som forsker, vitenskapsmann. [...] Jeg fikk absolutt ingen støtte av mine foreldre. Den eneste som visste om mine ønsker og anlegg og som støttet meg, var sognepresten. Krigen rystet mine ungdomsår. Det ble en surrogatutdanning i Sverige og 40 år i teknisk/administrativt yrke.

NÅR DU IKKE KAN REALISERE DINE IDEALER, SÅ FÅR DU IDEALISERE DIN REALITET. Jeg kompenserte for det tapte ved å gjøre språkstudier, historie og kulturreiser til hobby. Resultat: Jeg leser idag de fem store europeiske språkene.

(NEG 30820, mann f. 1919)

"Brevene" inneholder – på samme måte som levereglene – både praktiske, konkrete råd, og oppfordringer til å holde fast ved visse etiske og moralske retningslinjer i livet. Viktig i mange av dem er oppfordringen om å være ærlig og sannferdig, å beholde ungdommens idealisme, vise viljestyrke, utholdenhet og medmenneskelighet.

Vær ærlig mot deg selv, din øvrige familie og dine venner, uten og foraktte noen andre. Det finnes to måter og hevde seg på her i livet. Det ene er å gjøre en innsats det står respekt av. Den andre er og fornedre andre. [...]

Det er viktig og sette seg mål her i livet, men lykken er ikke alltid å nå dem, men og arbeide mot dem. Ta vare på naturen og de tingene du til enhver tid omgir deg med. [...]

Som de fleste andre vil du møte kriser i livet. Jeg kan ikke si deg når og jeg kan ikke si deg hvike. Det går ikke slik som du akkurat har tenkt. Du må jobbe deg gjennom krisene og gjøre nye valg. Som alle andre vil sikkert også du gjøre feil valg. Jeg håper du lærer av dem og ikke tar skade av dem. Håper det går deg godt i livet. Si 'Ja' til livet, men ta vare på deg selv. Husk: Det er alltid noen som er glad i deg.

(NEG 30800, mann f. 1923)

En ting vi vil nevne spesielt er noe som går igjen i mange av brevene som er skrevet av kvinner – med råd til den unge piken på 15 år som engang var dem selv: Stol på deg selv. Tro på deg selv. Bygg opp din selvtilit, velg din vei – og vit at du kan det du vil!

Vær klar over at LIVET ikke er lett, men det er nok ikke meningen at det skal være det heller. Forsøk å løse problemene eftersom de kommer, og tro ikke at dette eller hint har skjedd fordi du er 'dum'. Det er du nemlig ikke! Tenk alltid at dette greier du! Du er nemlig ikke dummere enn at du greier å løse floken. Bruk det gode hode du har fått utlevert!

(NEG 30793, kvinne f. 1921)

Husk du er noe enestående. Det er bare du som er du i hele verden. Og det er ditt liv du skal leve. – Vis følelser, vær glad og blid når du er det og litt fortvilet når alt er for vanskelig. Men ikke bli stiv og genert.

(NEG 30805, kvinne f. 1910)

Hvorfor var du så redd for å si hva du virkelig mente når de andre sa noe du ikke kunne akseptere? Var det fordi venninnene hadde en mer solid bakgrunn enn deg, med en far som kom hjem etter arbeide hver dag, og som fortalte hva som hendte i den store verden? Siden du kom fra et annet miljø, var det kanskje ikke så dumt til å begynne med. Heldigvis ble du mere sikker på deg selv som tiden gikk.

(NEG 30829, kvinne f. 1919)

Noe av det viktigste for deg tror jeg er at du bygger opp din selvtilit. Du er en flott jente, høy og slank og intelligent! [...] La deg ikke trække ned av andre, vær ikke snill og føyelig og ettergivende bestandig. Still deg ikke alltid bakerst og i skyggen!

Du har glede av å hjelpe andre, men du bør sette grenser. Du har også forpliktelser overfor deg selv, du skal ikke alltid sette dine egne ønsker til side til fordel for andre. Det er jo fint å få ord på seg for å være snill, men det er lett å skli over til å være 'dumsnill'. Det er da du må kutte ut følelsene og køble inn vett og forstand!

La deg ikke knekke av skuffelser, det er skuffelsene du vokser på! For hvert nederlag du kommer over jo sterkere blir du. Og for all del, gå ut i verden og lev livet i stedet for å sitte hjemme og drømme om det!

(NEG 30796, kvinne f. 1930)

Jeg tror alle mennesker har behov for et festepunkt for å stå stødig i alle "rundkastene". Om jeg sammenligner mennesket med et tre som ikke har dype røtter vil det snart vippe over ende, mens et tre med dype røtter vil vokse og utvikle seg.

Den etiske kristne kulturarven er for meg et slikt festepunkt med dype røtter. Men vi må nok erkjenne at mye forandrer seg drastisk rundt oss, og om vi vil ha en oppdeling av den norske etiske kulturarven vil vi stå svakt. Det har vi ikke råd til.

Snakker jeg med mine omgivelser om slikt? Ja om jeg skulle mene noe med det jeg tror er godt og riktig bør det ikke bare bli liggende der, men bringe videre de verdier jeg tror på.

(NEG 30790, kvinne f. 1922)

SMÅSKRIFTER FRA NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

1. Lily Weiser-Aall: Vassbæring i Norge. 1953. (Utsolgt.)
2. Lily Weiser-Aall: Juletreet i Norge. 1953. (Utsolgt.)
3. Lily Weiser-Aall: Julehalmen i Norge. 1953. (Utsolgt.)
4. Lily Weiser-Aall: Julenissen og julegeita i Norge. 1954. (Utsolgt.)
5. Lily Weiser-Aall: Menn med øringer i Norge. 1957. (Utsolgt.)
- 6-7. Lily Weiser-Aall: Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon. 1968. (Utsolgt.)
8. Lily Weiser-Aall: Omkring de nyfødtes stell i nyere norsk overleveling. 1973. (Utsolgt.)
9. Ronald Grambo: Norske tannbønner. 1974. ISBN 82-90036-01-9. Pris kr 20,-
10. Andreas Ropeid: Bedehus i Rogaland. 1993. ISSN 0489 - 2089. Pris kr 40,-

JULEHILSENER FRA NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Anne Swang: Lucia-opptog. En oversikt over svarene på spl. nr. 126. 1979.

Andreas Ropeid: Matklokka. 1985.

Göran Rosander: Om sparkstøttinger. 1986. (Ikke på lager.)

Anne Moestue Swang: Gratulerer med dagen! En kort presentasjon av svarmaterialet på spl. nr. 130. 1987.

Göran Rosander: Dette å feriere. En kort presentasjon av svarmaterialet på spl. nr. 149. 1988.

Anne Moestue: Tradisjoner i juletid. Fra svarene på spl. nr. 151. 1989. (Ikke på lager.)

Marit Ekne Ruud: Hverdagsmat på landsbygda ved århundreskiftet. Fra svarene på NEG's spørrelister. 1990.

Sigrd Smith: Vardøger, tankeoverføring og synske folk. Om oversanselige opplevelser. Fra svarene på spl. nr. 159. 1991.

Grete Swensen: Forsamlingshuset - bygdas storstue. Fra svarene på spl. nr. 155. 1991. ISBN 82-91161-06-2.

Anne Moestue: Helter, forbilder og leveregler. Fra svarene på spl. nr. 165. 1993. ISBN 82-91161-08-9.

Pris kr.20,-/stk.

GOD JULEHELG

GODT NYTT ÅR

Arve Høsteg Gira Rasmussen

Eli Irene Johnson

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
OSLO 1993

ISBN 82-91161-08-9